

Chestiuni punctuale în geopolitica românească interbelică

Diana DIDĂ

Discursul geopolitic românesc din perioada interbelică susținut și promovat de geografi, sociologi sau economiști, a avut, pe lângă inerentele orientări și teme diferite, un punct comun esențial: centrarea pe nevoia de apărare și consolidare a statului național român unitar. Acest veritabil proiect a găsit în geopolitică și în geopoliticienii de toate facturile și formațiunile intelectuale cei mai buni apărători. Pe măsură ce spectrul războiului se apropia, temele lucrărilor de geopolitică deveneau tot mai aplicate. Dintre aceste teme punctuale sau aplicate, găzduite de reviste prestigioase ale vremii, am selectat și prezentat trei. Prima temă luată în discuție a fost aceea a apartenenței României fie la spațiul balcanic, fie la cel mitteleuropean, pe urmele unor autori ca N. Al. Rădulescu sau Mihai David. Cea de-a doua temă a vizat relația dintre demografie și geopolitică, așa cum a fost ea înțeleasă, de pildă, de Sabin Manuilă, în timp ce a treia temă s-a concentrat asupra atât de discutatului rol al Carpaților în dezvoltarea națiunii române. În această ultimă parte, lucrările geografilor George Vâlsan, Ion Conea și Vintilă Mihăilescu ne-au fost de un real folos.

Cuvinte cheie: geopolitică, Balcani, Mitteleuropa, George Vâlsan, Ion Conea, Sabin Manuilă

Geopolitica românească a fost descrisă în fel și chip: orientată spre mediul geografic intern sau spre mediul politic internațional, mai apropiată sau mai îndepărtată de sociologie, mai mult sau mai puțin „obiectivă” etc. Toate perspectivele au avut însă un punct de vedere fundamental comun: **în centrul preocupărilor geopolitice s-au aflat**

statul național românesc și problemele sale. Tendința aceasta va fi cu atât mai evidentă cu cât vremurile devin mai tulburi, iar statul român în ansamblu va fi nevoit să răspundă tot mai multor necesități și provocări. Proiectul de menținere și consolidare a statului național a găsit în geopolitică și în geopoliticienii de toate facturile și formațiunile intelectuale cei mai buni apărători. Pe măsură ce spectrul războiului se apropie, lucrările de geopolitică devin tot mai aplicate. Totul culminează cu destrămarea forțată a statului unitar român, punct în care geopolitica devine una *de reacție și de contracarare* în special în fața geopoliticii maghiare. În continuare, vom prezenta câteva studii revelatoare pentru poziția geopoliticienilor români interbelici față de cele mai importante probleme naționale ale perioadei.

1. România, între Balcani și Mitteleuropa

Una dintre preocupările de bază ale geopoliticii românești a fost legată de *poziționarea României* în Europa. Implicațiile acestei chestiuni sunt, cel mai adesea, de ordin cultural și identitar. Miza sau substratul acestei chestiuni este tot problema transilvană, căci Transilvania este aceea care ar trage, în mod cert, România în afara spațiului balcanic.

Primul dintre studiile la care ne oprim este cel al lui *N. Al Rădulescu*, intitulat „*Poziția geopolitică a României*”¹. Pentru a nu cădea în capcana tratării chestiunilor geopolitice într-o „manieră gazetărească”, după propriile sale cuvinte, el tratează problema poziționării României în spațiul european utilizând *aproape exclusiv criteriul geografic*. Este, din acest punct de vedere, unul dintre cei mai „exclusiviști” geopoliticienii români. Faptul este explicabil dacă avem în vedere formațiunea sa de geograf.

Rădulescu își propune să determine poziția geografică a României în funcție de diviziunile naturale ale Europei: „totul, Carpații – cel din urmă accident de relief al

¹ N. Al. Rădulescu, „Poziția geopolitică a României”, în „Revista geopolitică română”, vol I, 1938, studiu cuprins în „Geopolitica – studii”, 1994

ETNOSFERA

Europei peninsulare – clima cu nuanțe mediteraneene, flora și fauna, latinitatea noastră cea mai de Răsărit, limita de Est a catolicismului, totul arată că de la Nistru se află o altă lume, ca un ținut oblu, fără accidente de relief, cu o climă excesiv continentală – zona preasiatică”².

Pentru a scoate România „definitiv” din Balcani, pe o presupusă axă verticală, el se folosește de argumentul fluviului ca frontieră naturală: „nu numai Dunărea, ci toate fluviile au tendința de a face legătură între riverani. *Aceasta nu exclude însă ideea de hotar* (s.a.) Și Nistrul a dat posibilitatea trecerii lui cu ușurință într-un sens sau altul și totuși el desparte două lumi. Credem deci că faptul că un fluviu favorizează circulația, nu-i exclude ideea de hotar”³.

Trebuie să mai amintim faptul că Rădulescu își ia ca susținători ai tezei sale nume ilustre, dintre care îi amintim pe Eugen Pittard, J. Ancel și, parțial, Nicolae Iorga. Concluzia pe care N. Al. Rădulescu o trage este aceea că „majoritatea lucrărilor geografice recente consideră România Mare ca un fragment al Europei Centrale, părăsind astfel pentru totdeauna ideea de a plasa țara noastră în cadrul peninsulei balcanice. Este un drept care ni s-a refuzat prea mult timp, deși îl meritam cu prisosință și privim cu toată recunoștința pe cercetătorii europeni care ni l-au enunțat”⁴. Dreptul acesta ne-a fost refuzat câtă vreme ne-a fost refuzată unirea cu Transilvania. Aceasta este deci cea care, consideră și Rădulescu, dar și alți geopoliticieni români, ne-a scos pentru totdeauna din spațiul balcanic.

Nu trebuie însă să absolutizăm această teorie. Vor mai exista și alți autori – geopoliticieni sau nu – care să susțină apartenența României la spațiul balcanic. Nicolae Iorga, de pildă, va susține legătura indisolubilă dintre România și Balcani. Constantin Noe, de asemenea, va avea aceeași poziție.

² Idem, p.88

³ Ibidem, p.91

⁴ Ibid, p.96

În cele ce urmează ne vom concentra tot pe un studiu în care autorul are o poziție similară cu N. Al. Rădulescu. **Mihai David** se întreabă retoric: *este România o țară balcanică?*⁵ Răspunsul vine prompt: nu, România este o țară prin excelență carpatică cu stăpânitori de drept și „de-a pururi mai pe tot pământul fericitei Dacii”⁶. Dintre toți geopoliticienii analizați până acum, David este cel mai aproape de discursul geopolitic german. Limbajul său poate fi catalogat de-a dreptul „ratzelian”, căci utilizează concepte precum *întinderea teritoriului, forma lui, situarea granițelor etc.*

Dar să o luăm punctual. Prima diferență dintre spațiul românesc și cel balcanic este dată, în spiritul intelectual al epocii am spune, de *rasă*: „structura primordială a umanității în peninsula balcanică este atribuită la două tipuri principale: egeean și dinaric – pe câtă vreme la Nordul Dunării, în Dacia veche, tipul este carpatic”⁷.

Cel de-al doilea criteriu pe care David îl ia în considerare este unul dintre cele pe care le-am numit anterior ratzeliene; ne referim aici la *întinderea* statelor. Din acest punct de vedere, David clasifică statele în state mici, state mijlocii și state mari. Aspectul care primează pentru a denumi un stat mare sau mic nu este legat neapărat de dimensiunea sa teritorială, ci de aspectul *calitativ*, ceea ce duce, de fapt, la diferențierea statelor în funcție de prestigiu. România intră, consideră David, în categoria statelor mijlocii sub aspectul prestigiului de care se bucură.

Cauza pentru această stare, pentru faptul că „țara noastră, cu întindere teritorială ca a statelor de mare prestigiu – cum sunt Italia și Anglia – se găsește în categoria țărilor cu prestigiu mijlociu trebuie căutate (...) în așezarea sa pe continent”⁸. Cel de-al treilea aspect este cel al *forme teritoriului* sau situarea granițelor, capitol la care România ar fi foarte aproape de o presupusă formă perfectă: cea eliptică. România ar fi una dintre cele mai bine echilibrate țări din punctul de vedere al granițelor, „căci ne arată numărul cel

⁵ Mihai David, „Considerații geopolitice asupra Statului român”, Iași, 1939, studiu cuprins în „Geopolitica – studii”, 1994

⁶ Idem, p.103

⁷ Ibidem, p.105

⁸ M. David, op.cit., p.108

mai redus de kilometri de graniță, față de suprafața ce-o întind”⁹, cele mai multe dintre ele fiind granițe naturale. În fine, ultimul aspect semnalat de David este cel al *înfățișării pământului*, România arătând ca o *cetate* (este, iată, aceeași metaforă pe care a folosit-o și Vulcănescu și care pare să fi plăcut în mod deosebit geopoliticienilor români): „pământul României se înfățișează ca o enormă cetate naturală cu ziduri puternice formate din cunune de munți, care se lasă în afară în valuri pietroase”¹⁰ etc.

Am enumerat rapid, iată, principalele puncte ale geopoliticii, așa cum sunt ele teoretizate de Mihai David. El s-a axat foarte mult pe principiul *geodeterminismul geopoliticii germane*, fapt destul de puțin întâlnit la autorii de la noi. O astfel de viziune întregeste însă paleta atât de diversă a concepțiilor geopolitice românești, care nu se caracterizează neapărat printr-o unitate metodologică perfectă, ci prin rolul lor fundamental: demonstrarea caracterului unitar al națiunii române și asigurarea unei bune funcționări a statului, atât în interiorul, cât și în exteriorul său.

2. Demografie și geopolitică

Unitatea etnică a poporului român nu este, în sine, o chestiune discutabilă; singura problemă care apare este cea a concordanței dintre granițele etnice și cele politice. Problema era cu atât mai importantă cu cât statul român era încă tânăr în perioada despre care discutăm (cea interbelică), granițele sale politice fiind trasate în urma tratatului de la Versailles. Iar tratatul avea, după cum se știe, și contestatari, dintre care cei mai vocali erau cei maghiari.

⁹ Ibidem

¹⁰ Ibid., p.109

Cel care evidențiază cel mai bine suprapunerea frontierelor politice cu cele etnice și, prin aceasta, firescul statului român, este **Sabin Manuilă**. În „*Studiu etnografic asupra populației României*”¹¹ Manuilă demonstrează, cu ajutorul unor argumente de ordin demografic, caracterul unitar din punct de vedere etnic și politic pe care îl are statul român. „Linia de frontieră a României, se poate spune că ea a urmat, în general, limita posibilă de demarcație etnică între elementele românești și elementele etnice limitrofe”, arată Manuilă. Acest caracter, această suprapunere etnico-politică face ca, din punct de vedere geopolitic, statul român să apară ca o unitate stabilă și pașnică, ca factor de echilibru într-o Europă frământată de numeroase dispute teritoriale. Pentru a-și desăvârși unitatea politică, statul român a cedat în chestiuni legate de „păstrarea avantajelor unei frontiere naturale, considerațiuni de ordin strategic sau economic, sau în fine amestecul aproape inseparabil al grupurilor etnice într-o masă eterogenă” astfel încât, la o eventuală retrasare a granițelor, statul român nu ar avea decât de câștigat¹².

O altă chestiune pe care o urmărește Manuilă în această lucrare se referă la aspectul etnic al orașelor. Această chestiune s-ar putea traduce în termenii *frontierelor interioare versus frontiere exterioare*. Orașele aveau, în acea vreme, un caracter extrem de eterogen din punct de vedere etnic, populația românească fiind concentrată preponderent la sate. Realitatea aceasta, care are cauze profunde, ce țin de o analiză istorică și sociologică ce nu poate fi realizată în această lucrare, avea repercusiuni profunde la nivelul vieții economice și politice a statului român¹³.

Sabin Manuilă pornește de la ipoteza că elementele etnice de la sate vor influența caracterul etnic al orașelor viitorului: „ceea ce determină în mod natural structura etnică a orașelor în generațiile viitoare este ființa etnică a populației din jurul acestor orașe. Este

¹¹ Sabin Manuilă, „Studiu etnografic asupra populației României”, extras din lucrarea publicată de Institutul de Statistică, București, 1949, reeditat în vol. „Geopolitica”, 1994.

¹² Idem, p.188

¹³ Chestiunea orașelor neromânești din punct de vedere etnic a fost subliniată și de Mircea Vulcănescu, în „Omul românesc”, unde cerea măsuri de încurajare din parte statului pentru întărirea elementului românesc din mediul urban.

deci firesc să se cerceteze cu cea mai mare atenție situația etnografică a satelor, pentru a putea prevedea în mod matematic și structura etnică a viitoarelor orașe”¹⁴.

Vorbind despre recensământul general românesc din 1930 – un demers de cunoaștere a națiunii în cel mai pur stil gustian – Sabin Manuilă îi afirmă caracterul științific „grație faptului că a fost prezidat de Profesorul Gusti, sociolog cu prestigiu (...) Domnia sa este *inițiatorul cercetărilor monografice în România și era firesc ca pentru executarea unei monografii de amploarea recensământului general al populației să se facă apel la metodele și la prestigiul d-sale științific* (s.n.)”¹⁵. Este, iată, un frumos gest de recunoaștere a meritelor unui sociolog – Dimitrie Gusti - care și-a propus el însuși, printr-o metodă originală și migăloasă, să cunoască națiunea română. Spre deosebire de recensământ, care vine cu date cantitative foarte utile dar reci, cunoașterea națiunii în sens gustian este o abordare implicantă și militantă.

3. Rolul Carpaților în dezvoltarea națiunii române. Câteva perspective geografice

În cele ce urmează ne vom opri la una dintre cele mai interesante și, de ce nu, mai frumoase lucrări de geopolitică. Ea îi aparține lui **George Vâlsan** și este intitulată „Transilvania în cadrul unitar al pământului și statului”¹⁶. Este vorba, de fapt, despre o polemică la distanță cu geopoliticienii maghiari, care susțineau necesitatea unei Transilvanii ca parte a statului ungar.

În ciuda faptului că este geograf, Vâlsan nu face parte dintre aceia dispuși să îmbrățișeze fără rețineri ideea determinismului geografic. Ba dimpotrivă, am putea spune, căci pentru el valoarea primordială în cercetările de tip geopolitic este reprezentată de “elementul *uman și ce* (s.a) a fost el în stare să realizeze după o evoluție uneori seculară, *împotriva sau cu ajutorul* (s.n) factorilor istorici, politici, economici, geografici sau de altă

¹⁴ Sabin Manuilă, op.cit., p.190

¹⁵ Idem, p.188

¹⁶ George Vâlsan, „Transilvania în cadrul unitar al pământului și statului”, apărut în “Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice”, ed. Fundației pentru Studii Europene Cluj-Napoca, 2001.

natură¹⁷. **Faptul etnic**¹⁸, masa mare și omogenă a oamenilor care trăiesc pe un teritoriul și nu teritoriul în sine este important în conturarea granițelor unui stat.

Acest factor etnic constituie, de fapt, unul dintre stâlpii întregului eșafodaj geopolitic românesc. Ideea suprapunerii aproape perfecte a elementului etnic românesc peste granițele politice ale statului reprezintă cheia geopoliticii românești ca proiect pus în slujba statului național. “Unitatea poporului român a existat cu veacuri înainte de unirea politică și era o forță activă, mereu în creștere, care trebuia să arunce în aer cu timpul hotarele silnice (...). Față de această realitate activă, care și-a dovedit forța și care și-a creat statul în chip firesc, din însuși teritoriul pe care viețuia, considerațiile asupra pământului, hotarelor, curentelor economice etc”¹⁹.

Vâlsan este, asemenea lui Vulcănescu, un geopolitician „voluntarist”. **Voința popoarelor** este principala forță generatoare sau creatoare de realități sociale, așa cum sunt, până la urmă, statele: „dacă un popor știe să treacă peste atâtea greutăți și preferă să facă atâtea sacrificii numai spre a se simți unit în același stat, înseamnă că *această dorință de unire este puterea cea mai mare* (s.a.) și că această puterea va găsi mijlocul de a face munții permeabili, așa, ca să nu mai fie o piedică”²⁰. Formele geografice nu sunt ele însele producătoare de realități sociale. Ele sunt doar potențialități sau piedici *obiective* și a le acorda putere de creație autonomă intră sub spectrul *misticismului*. Pentru că, arată Vâlsan, există un tip de misticism geografic, al unora care cred „nu numai că au găsit explicarea evoluției popoarelor și statelor în înfățișarea geografică a teritoriului, dar chiar cred că au dreptul să prooroască binefaceri sau calamități viitoare, de pe liniile înscrise în fizionomia pământului, tot așa cum cărturăresele citeau ursita omului de pe liniile din palmă”. Este, trebuie să recunoaștem, o exprimare extrem de plastică această asemuire a geopoliticienilor cu ghicitoarele în palmă!

¹⁷ Idem, p.174

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Ibidem, p.175

²⁰ Ibid.

Rezervele față de principiul determinismului geografic sunt generate și de noutatea domeniului geopoliticii, pe care Vâlsan o vede ca fiind încă în stadiul în care își conturează obiectul („îl pipăie”) și își caută materialul în vederea realizării de clasificări, analogii sau ipoteze²¹. Cu toate acestea, geograful Vâlsan nu se poate abține să nu le vorbească unguirilor pe limba lor geopolitică, adică aceea a *determinismului geografic*. Cu precauția necesară – nu că ar fi nevoie, dar totuși – el replică *misticismului geografic* maghiar „care ridică individualitatea unui teritoriu la rangul de divinitate răsplătitoare sau răzbunătoare”²².

Ceea ce urmează este o veritabilă lecție de geografie și de geopolitică pe care Vâlsan le-o ține geografilor unguri îngrijorați de presupusa „discordie” geografică a statului român. Vâlsan însă „îndrăznește” să îi contrazică, arătând că înălțimea potrivită pe care o au Carpații, masivitatea lor relativă, lipsa creștelor – *plaiurile* – sunt tot atâtea argumente pentru care acești munți nu au constituit o piedică în calea circulației oamenilor. Mai mult, plaiurile, care sunt numeroase și care încep de la un punct în sus ar reprezenta nici mai mult nici mai puțin decât „o adevărată țară, ținut ideal de păstorie”²³. Demonstrația pe care o face Vâlsan este foarte interesantă, iar argumentele sale au valoare geopolitică reală atât pentru cei care aderă la principiul determinismului geografic, cât și pentru cei care îl resping. Carpații nu reprezintă un organism divin care trage spre acțiune, ci o realitate, o formațiune geografică ce are, prin toate caracteristicile sale, rolul unei resurse naturale pentru umanitatea din jur. Apoi, este un fapt bine cunoscut și valabil chiar și astăzi - acela că munții sunt esențiali în cazul războaielor convenționale. Faptul este remarcat și de Vâlsan, care subliniază „Carpații ca hotar erau o armă puternică în mâna Ungariei, care apăsa cu toată *cetatea* (s.n) Transilvaniei asupra trupului încovoiat al vechii României. Carpații în mijlocul României devin inofensivi și servesc ca mijloc de apărare în miezul țării. (...)”²⁴. România ar avea, din punctul acesta de vedere, cea mai pacifistă formă posibilă.

²¹ p-174

²² p.176

²³ p.183

²⁴ p.180

ETNOSFERA

Vâlsan critică și lipsa de consecvență a geopoliticienilor unguri, care nu ar fi respins o graniță dincolo de Carpați, până la Câmpina²⁵, ignorând astfel caracterul „divin” pe care o graniță pe Carpați l-ar fi avut. Mai mult, grija pe care geografi unguri o manifestă pentru statul român este „identică cu grija germanilor de soarta Alsaciei-Lorena despărțită de Franța prin munții Vosgi, grijă pe care nu o manifestă când cer anexarea Austriei, cu Tirol, Stiria și Carinția așezate de cealaltă parte a Alpilor”²⁶. Avem, iată, totodată, și o critică directă la adresa geopoliticii germane, care utilizează când argumentul geografic, când pe cel uman (ca în cazul Austriei) pentru a-și susține pretențiile teritoriale. Tocmai pe argumentul *etnic* pune și Vâlsan accentul. El este acela care, după cum am arătat, se constituie într-un factor determinant în formarea și organizarea statelor. Toată demonstrația geografică pe care Vâlsan a făcut-o de-a lungul textului are scopul de a zdruncina un argument care fusese oricum considerat *secundar* în raport cu cel al omogenității etnice.

Geopoliticienii unguri, simțind ei înșiși slăbiciunea argumentelor geografice pe care le aduc, fac apel și la argumente de natură economică. În opinia lor, Transilvania și-ar găsi mai bine locul, din acest punct de vedere, alături de Ungaria. Contraargumentul lui Vâlsan este însă tot de *natură voluntară*. El arată că activitatea economică este (evident) una întreprinsă de oameni, iar oamenii sunt dotați cu voință: „aceste legături rămân aceleași, impuse de natura și de interesele economice”²⁷. Competitivitatea economică reprezintă deci numai rezultatul muncii oamenilor, al dorinței și al nevoilor acestora de bunuri și nu vreun blestem ori vreo fatalitate.

Vâlsan concluzionează: „cu însușirile sale geografice și cu caracterul său unitar, România este un *stat prin excelență carpatic*. Noi suntem un *popor carpatic*. (...) Ținutul nostru are cadrul tipic al unei Muntenii, ajunsă la un optimum de viață (...) Un stat carpatic românesc (...) *este expresie deplină a conformării geografice și a unei unități etnice* –

²⁵ George Vâlsan, „Carpații în România de azi”, “Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice”, p. 197

²⁶ George Vâlsan, „Transilvania în cadrul unitar al pământului și statului” p.181

²⁷ p.191

este o necesitate europeană. (s.n)²⁸. Întâlnim aici, în aceste câteva propoziții, *cam toate principiile geopoliticii românești*: caracterul unitar al poporului român, statul carpatic, stat de necesitate europeană etc. Proiectul geopolitic românesc a marșat exact pe această idee a caracterului de stat național și unitar pe care îl are poporul român, iar geopoliticienii au subliniat și au apărut în permanență aceste idei.

Aceleași idei, și tot în polemică cu geopoliticienii unguri sunt reluate și în studiul *„Carpații în România de azi”*. Vâlsan consideră că munții Carpați sunt o unitate geografică pentru ei înșiși, nu pentru vreun stat sau altul. De aceea, perioada de stăpânire austro-ungară asupra Transilvaniei a însemnat de fapt o forțare a naturii, pentru ca aceasta să intre pe calapodul politicii. Așa cum subliniază Vâlsan, „concepția limitelor de stat a fost mai puternică decât concepția geografică, prin care Carpații trebuie să fie priviți ca un întreg, cu o caracteristică specială și un rol bine definit față se regiunile vecine”²⁹. Vâlsan își reia, după aceea, ideile expuse și în studiul anterior, pentru a ajunge la aceeași inevitabilă concluzie: *poporul român este un popor prin excelență carpatic*, iar munții au fost casă și adăpost pentru națiunea noastră.

Pe același tipar, și tot ca *polemică cu geografii unguri*, îl regăsim și pe *Ion Conea*. Lucrarea la care ne vom referi în continuare se intitulează *„Destinul istoric al Carpaților”* și a apărut în anul 1941³⁰. Polemica se concentrează în jurul chestiunii frontierelor naturale. După cum se știe, geografii și geopoliticienii unguri considerau marile formațiuni geografice ca frontiere naturale – cu aplicabilitate directă la munții Carpați – în timp ce geopolitica românească respingea o astfel de ipoteză: „O concepție veche – aceasta a munților hotare – dar o concepție care, din nenorocire pentru unguri, nu mai are de multă vreme credit în lumea oamenilor de știință”³¹.

Ca fond teoretic pentru argumentația sa Ion Conea îl ia pe Ancel, arătând, pe urmele acestuia, că frontierele naturale reprezintă doar un nume impropriu, mai mult o teorie

²⁸ p.193

²⁹ George Vâlsan, „Carpații în România de azi”, p.196

³⁰ Ion Conea, „Destinul istoric al Carpaților”, apărut în Țară și neam, București, 1941 (Colecția Rânduiala) reeditate în vol. „Geopolitica – studii”, 1994

³¹ idem, p.116

decât o realitate, căci nici munții, nici fluviile *nu despart ci mai degrabă unesc*³². Pe urmele lui Ancel și a geografiei sale, Conea consideră că „grație progreselor paralele ale istoriei și geografiei și grație, mai ales, primelor rezultate obținute de geografia umană în studiul problemei frontierelor”³³ munții nu sunt limite sau granițe naturale, ci dimpotrivă factori de coagulare și *punți de legătură* între populațiile aflate de o parte și de alta a versantelor³⁴.

Istoria (geopolitică la trecut, după cum o considera chiar Conea la un moment dat) vine să demonstreze unitatea poporului român: „ca și dacii lui Annaeus Florus, ca și dacoromanii mai târziu, așa și românii: apar în istorie ținându-se lipiți de Carpați. Aceștia, în adevăr, apar ca jucând rolul unei case de adăpost etnice, din preistorie și până în zilele noastre”³⁵. Munții sunt însă doar adăpost, dar primordial pentru Conea este, ca și pentru Vâlsan de altfel, factorul sau faptul *etic*, același de o parte și de alta a versanților. Carpații, arată Conea, *nu au fost niciodată hotar etnic*, iar rasa românească „este de găsit în cea mai mare puritate a ei, îndată lângă sau sub munte (...) iar limba română nu cunoaște hotar în Carpați”³⁶.

Mai mult, ca și la Vâlsan, Transilvania este adevărata păstrătoare a neamului românesc. Pentru Transilvania „Carpații apar tot așa, păzitori și păstrători ai neamului românesc cel revărsat pe amândouă fețele lor și fiind, desigur, în tot cursul evului mediu, mai numeros dincolo, pe versantele și în podișul ardelenesc, decât dincoace unde aleargă mai în voie crivățul năvălirilor”³⁷. Concluzia pe care o desprinde este aceea că „axa istoriei românești e în munți; poporul român e un popor de munte”³⁸. Sau, cum zisese ceva mai înainte Vâlsan, românii sunt un *popor carpatin*.

Observăm deci un limbaj absolut similar între Conea și Vâlsan, care nu este, credem, doar rezultatul faptului că ambii sunt geografi. Concepția lor este una impusă de

³² J. Ancel apud Ion Conea, op.cit., p.118

³³ idem, p.117

³⁴ Ion Conea, op.cit., p.117

³⁵ idem, p.122

³⁶ ibidem, p.126

³⁷ ibid., p.123

³⁸ p.125

necesitățile momentului și este subsumată proiectului geopolitic interbelic despre care am mai vorbit.

O concluzie identică o putem trage și în urma analizei unui alt text de factură geopolitică ce aparține, de asemenea, unui geograf. Este vorba despre *Vintilă Mihăilescu* și lucrarea sa intitulată „*Unitatea pământului românesc*”³⁹. Lucrarea este cu atât mai valoroasă cu cât apare în 1942, după ce România pierduse teritorii importante. În aceste condiții, vocea geopoliticienilor devine și mai importantă. România, arată Mihăilescu, este o „țară carpatică românească. Ea este carpatică pentru că s-a născut și a evoluat prin Carpați și datorită Carpaților și este românească pentru că este locuită pe cea mai mare parte a întinderii ei de unanimitate sau majoritate românească”⁴⁰. Factorul etnic este *definitiv* și numai prin acesta factorul geografic devine important. Geografia nu mai acționează mistic și determinant, ci invers, factorul uman adaugă unitate factorului geografic.

Un soi de *determinism uman, nu foarte diferit în esență de determinismul social gustian*, stă la baza concepției despre stat: „poporul român este un popor unitar într-o țară unitară. (...) Numai *neamurile autohtone sau derivate din autohtoni* (s.n.) (italienii, francezii, spaniolii, românii sau grecii) au unificat răsăntii geografice și s-au păstrat suprapuse peste țări fizice complexe”⁴¹. Polemica cu geopoliticienii maghiari, dar și cu istoricii adepți ai teoriei transplantării de pe alte meleaguri a elementului românesc în Transilvania, este mai mult decât evidentă. Autohtonitatea poporului român este, arată Mihăilescu, în opoziție cu neamurile „venite mai târziu și sporite numericeste prin adaosuri necomplet digerate (și care) au rămas în faza veleităților de acoperire politică a unor spații prea întinse pentru trupul lor etnic”⁴².

România apare, după Mihăilescu, ca o formațiune geografică, etnică și economică unitară, armonioasă, în care deficiențele unei părți sunt *compensate* cu ajutorul altor părți.

³⁹ Vintilă Mihăilescu, „Unitatea pământului și poporului românesc”, apărut în „Lucrările Institutului de Geografie al Universității Regale Ferdinand I, din Cluj la Timișoara”, vol.II, București, 1942, reeditat în „Geopolitica – studii”, 1994

⁴⁰ idem, p.80

⁴¹ ibidem, p.85

⁴² ibid.

ETNOSFERA

România reprezintă o *unitate climatică, hidrografică, etnică și economică* remarcabilă. Ariditatea câmpiei este compensată de abundența ploilor de la munte, activitățile economice sunt diferite de la o formă de relief la alta (păstorit, lemn la munte; pomicultură, petrol, gaze naturale la deal, plugărit la câmpie etc.) Mihăilescu îmbină, în demonstrația sa, toate acele dimensiuni definitorii ale geopoliticii românești – cea geografică, etnică și economică – pentru a contura un portret geopolitic complex al statului român.

Poporul român este considerat o „unitate geopolitică determinată de funcțiunea europeană a răsפântiei carpatice, răsפântie care se apără de către un singur popor – poporul locului – și se apără de la Nistru sau dincolo de el, la Siretul de Jos, în defileul Dunării, în pasul Carpaților și la urmă, în cetatea naturală a Transilvaniei, ***cel mai înaintat bastion al Europei Centrale*** (s.n.)”⁴³.

Geopolitical speech in interwar Romania, maintained and promoted by geographers, sociologists or economist, had, besides many themes and subjects, an essential standpoint: it was focused on the Romanian national state, on its needs for defence and consolidation. For this staunch project the geopolitics and the geopoliticians of all kind were the best protectors. As the war was near, the geopolitical works and themes became more applied. Among these themes, published in important interwar reviews, we have selected a few. First of them refers to the belonging question of Romania either to Balkan space, or to Mitteleuropa region, following some authors such as N. Al. Radulescu or Mihai David. Second theme reflected the relation between demography and geopolitics, as understood by Sabin Manuila, while the third theme was about the geopolitical role of Carpathian mountains in our nation`s development. In this last part some works of George Valsan, Ion Conea and Vintila Mihailescu were really helpful.

Tags: geopolitics, Balkan, Mitteleuropa, George Valsan, Ion Conea, Sabin Manuila

⁴³ p.82